

JUNI/JULI 1940.

AFLEVERING 2/3.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR f 6.50 BIJ VOORUITBETALING

DE ZAANSTREEK.

„Hoe kun je toch in 's hemelsnaam in de Zaanstreek blijven wonen? Daar is immers helemaal niets te beleven! Een fatsoenlijke boom staat er niet eens!”

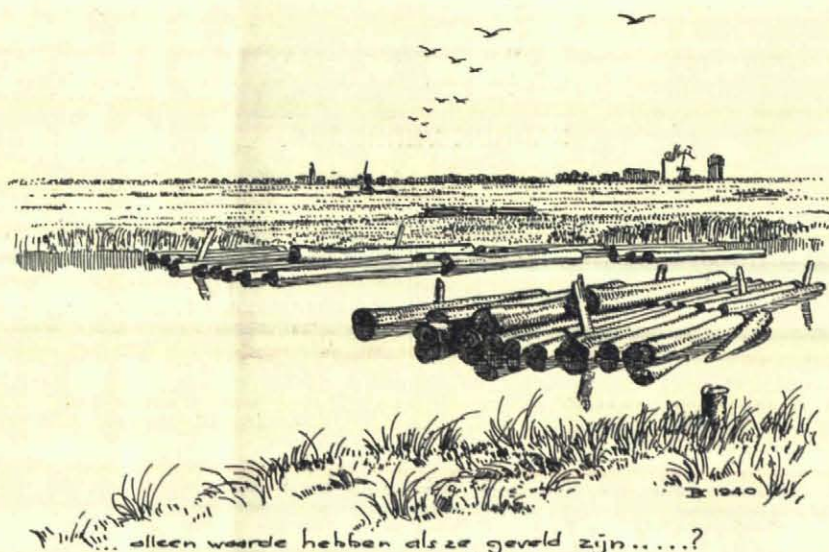
Hoe vaak heb ik deze gangbare mening over onze streek moeten aanhoren. Men weet, dat er molens staan, maar dat is dan zowat alles, voor het overige is de Zaanstreek even onbekend als welke andere onbekende streek ook in Noord Siberië of zo, en even onbemind.

Zeker, bomen staan er inderdaad niet veel. Er is wel eens beweerd, dat een boom hier pas betekenis krijgt als hij geveld en in één der vele houtzagerijen tot planken verzaagd is.

Maar dat is grove kwaadsprekerij, want de weinige exemplaren, die er wél staan, houdt de rechtgeaarde Zaankanter in hoge ere, zodat het kon voorkomen, dat de plaatselijke bladen ettelijke protesten opnemen moesten tegen het voornemen een aan de Westzijde staande prachtige Magnolia te kappen.

En zeer terecht — want bomen hebben hier meer dan elders een bijzondere rol te vervullen. Veel grauws en lelijks wordt er door verborgen, veel schoons wordt er des te mooier door.

Achter de Bullekerk te Zaandam (*op Zaandam zeggen we hier*) stond een kolossale iep, die helaas verleden jaar moest worden gerooid. Het is niet overdreven, dat het verdwijnen van deze boom een wonde in het stadsbeeld geslagen heeft. Dit was wellicht het mooiste, intiemste plekje van de hele streek, mooi in den zomer, als de kerk achter de enorme bladermassa schuil ging, prachtig ook in het najaar als de verwelkte goudgele bladeren naar beneden regenden. Hoe graag liepen hele generaties schooljongens dan even achter de kerk langs, om tot hun knieën door de afgevalen bladeren te waden, er in te rollen en met de handen er in te grijpen. Wat grillige

schaduwplekken wierpen 's winters de kale takken op de grauwe muur van dit historische bouwwerk, hoe kon de wind gieren om de kerk, en de kruin van dezen reus heen en weer zwiepen.

Er zijn meer van die prachtige plekjes: denk maar eens aan de rij essen langs de stenen glooiing van het Nauernase Gat, die zo'n fraaie omlijsting vormen van het doorkijkje op het water. Als op een Japanse houtsnode staan de fijne lijntjes van een fuik tegen het even rimpelend watervlak, waarin altijd wel iets te zien is: een fuut met jongen of een hele vloot eenden.

Hoe mooi accentueren de fijne berkjes in de Noorderveen de wijdsse pracht van het zon-overgoten land.

En men kent Zaanland niet, als men niet de weldadige rust genoten heeft van Krommeniedijk, met het aardige kerkje tussen de slanke iepen.

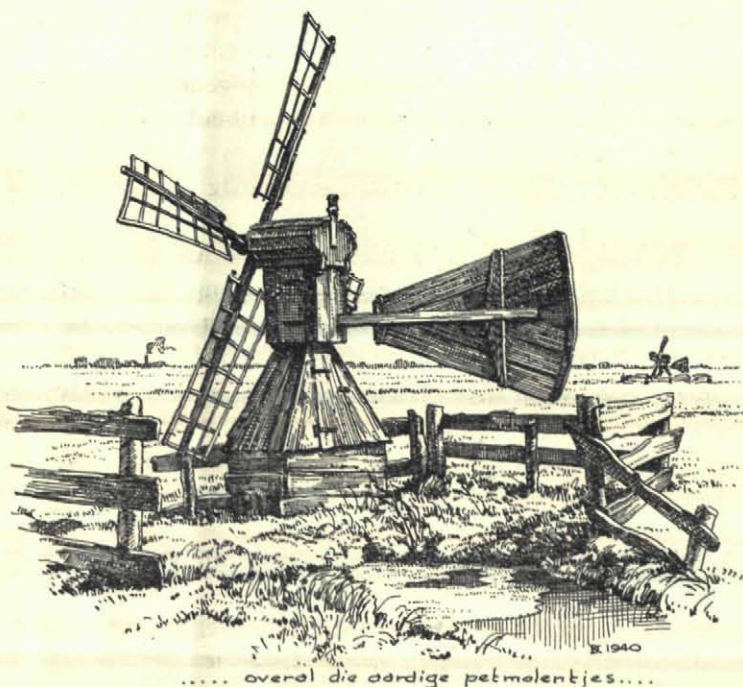

En denk ook eens aan het prachtige Panorama van Jisp bij het Zwettertil, of aan het bosje op de Baanakkers!

De Provincie komt een woord van lof toe voor de zorg, waarmee de nieuwe provinciale wegen in onze omgeving worden beplant, wegen waarlangs de wandelende Zaankanter fraaie vergezichten kan genieten over zijn land.

Zonder al deze bomen is de Zaanstreek één grauwe rij lelijke fabrieken en vervallen huizen, in vuilnisbak-stijlen gebouwd, waartussen een sierlijk Oud-Zaans geveltje, een forse molenramp of een goed modern bouwwerk volkomen schuil gaan.

Hoe mooi is echter het silhouet van deze nijvere streek vanuit bijv. Westzaan!

..... overal die aardige petmolentjes....

Tussen fel-groene weilanden met zacht-geelgroene rietzomen in het voorjaar liggen verrassend blauwe slootjes met een frappant kijkje op wentelende molenwijken.

De hele polder is er bezaaid met die aardige petmolentjes en in de strakke voorjaarslucht is het één en al uitbundigheid van kieviten, grutto's, tureluurs, van sterns en scholeksters. Roei de sloot eens uit en je ziet op een smal strookje weiland de driftige tournooien van de kemphaantjes, waar het soms naar onze menselijke begrippen zo komiek toegaat. Ze laten zich in het minst niet storen, als we er langs roeien om die massa Orchis Morio te zien, die op een ander stukje land staan. Weer een ander weiland ziet lila van de pinksterbloemen, of bruinrood van de zuring. En overal zien we nesten van koeten, zwarte sterns, van waterhoentjes en dodaars.

Meen niet, dat wij de enigen zijn die ervan genieten. Honderden, duizenden in onze streek hebben een kano, of een B-M, of alleen maar een (veelal zelfgebouwd) gewoon pieremegoggeltje. Hier wonen immers geen luxejacht-bezitters, maar fabrieksarbeiders en kleine middenstanders, en ook het leger der werklozen is in deze industriestreek helaas niet gering.

Al deze mensen zijn voor hun verpozing aangewezen op hun eigen omgeving: op het polderland.

Helaas wordt hier — evenals overal elders — de glorie van dit wijde polderland op verfoeilijke wijze ontluisd.

Het is een schande, dat nog steeds vuilnis wordt gestort, waardoor het water wordt verontreinigd, de lucht verpest, terwijl het vriendelijke landschap buitengewoon ontsierd wordt door deze walgelijke rommelhopen. Bovendien is het gevaar, dat deze betreurenswaardige uiting van menselijke werkzaamheid voor de volksgezondheid oplevert, lang niet denkbeeldig.

Ook het afvalwater van diverse fabrieken wordt nog maar al te vaak in polder-sloten geloosd, terwijl de inhoud der riolen er het hunne toe bijdragen om het genot der vele honderden watersportliefhebbers te bederven.

Iedereen zoekt het hier op zijn wijze: er wordt gehengeld, geroeid, gezeild, kano's schieten door het water, er wordt gezwommen, natuurliefhebbers halen hun hart op aan planten- en dierenleven.

Wat moet deze streek verarmen als één of meer polders worden ontwaterd en geëgaliseerd. Als mannen met waterpasinstrumenten, schoppen en spaden liniaal-rechte sloten gaan graven, waar thans honderden in hun velerlei vaarttuigjes verkwik-king komen zoeken van hun fabriekssleur, of van de ontzettende druk van deze chaotische tijd.

Verdwijnen zal dan dat riet, waarin de karekieten huizen, en de lisdodden waar de fuut nestelt, en waar 's zomers troepen schooljongens „rietsigaren" komen zoeken.

Denk eens even aan die naargeestige Enge Wormer met zijn slechte weiland, zijn kale slootjes en armetierige boerderijtjes. Als er iets troosteloos is, dan is het deze hoek van Zaanland.

Vergelijk daarmee eens het onvolprezen Zwet! In de meest letterlijke zin van het woord onder de rook van de machtige industrie strekt zich dit bekoorlijke wateren-complex uit in de polder achter Wormer en Jisp. Fors rijzen „de Tijd" en „de Vliet" van Wessanen's Koninklijke Fabrieken op boven de Westelijke oever, en vormen een waardige afsluiting van dit rijke gebied.

Hier kan de vogelvriend en de botanicus zijn hart ophalen. Hele plekken zijn begroeid met veenmos, waartussen addertong en moerasviooltje, Orchis Morio en wollegras een plaatsje vinden. Zelfs troffen we er Malaxis aan! Verderop groeit Struikhei en zonnedauw, terwijl het natuurmonument „de Baanakkers" gastvrijheid verleent aan tientallen planten, die ons een duidelijk beeld kunnen geven van de vegetatie in het oude veengebied. Kraaiheide, wollegras en Sphagnum, bramen en

kruiwilg, berkjes en elzen, glidkruid en de prachtige gele wederik naast helderwitte heemst. Maar bovenal in het voorjaar van April tot Juli de overweldigende pracht der orchideeën: eerst de vele kleur-variëteiten van *Orchis Morio* — van diep donkerpaars via bleekroze tot helderwit met groene adertjes.

Daarna de handekenskruiden met hun prachtig gevlekte en geringde bladeren en hun forse bloeistengels. We troffen eens een plant aan met 99 bloempjes spiraalsgewijze om den stengel, die bijna 50 cm hoog was. Het mocht de 100 niet halen!

En dan al die vogels die hier hun voedsel komen zoeken, of er een rustige broedplaats vinden! Eenmaal zagen we er een purperreiger, maar de lepelaars zijn er heel

gewone verschijningen. De kiekendief scheert er over de rietpluimen, 'n torenvalkje „bidt” boven de talloze muizengangen waarmee sommige weilanden doorzeefd zijn. En dan al die nesten! Prachtige bouwwerken van waterhoen en koet, en de karekiet niet te vergeten, of het verborgen nest van de rietgors. De drijvende bouwsels van fuut, dodaars of zwarte stern. De goed verborgen eieren van tureluur, grutto of kempiaan, maar ook het altijd weer verrassende wonder van de sterntjes en kapmeewtjes: drie eieren zo maar open en bloot in een klein kuiltje.

Maar bovenal is dit gebied het recreatieoord voor de Zaankanter. We zien ze zo dikwijls in hun gehuurde of geleende bootjes: de mannen plonsen de riemen diep in het water. Mocher de vrouw zit op de achterdoft te genieten onder een schone zakdoek en houdt tevens een oogje in het zeil. Wat niet overbodig is, want de kinderen hebben 'n bootje aan 'n touwtje en hangen bijkans buiten boord. Of je ziet er een bezorgde — maar trotse moeder, die op

een snikhete zomerdag haar bengel van 'n jaar of tien die al zo goed zwemmen kan nog eens extra nadroogt met een bonte handdoek. Hij moest eens kou vatten. Soms tref je er een hele klas aan, die met een enthousiaste onderwijzer uit varen gaan in een hooipraam. Eindeloos wordt „Piet Hein” in velerlei toonaarden gezongen, maar als ze straks de planten gaan vergelijken met Verkadesplaatjes, en meester er zo „ors” van vertelt, dan zijn ze er met open oren en ogen bij!

Menigeen ervaart hier in zijn jeugd de eerste schuchtere belangstelling voor het wonderwerk van de natuur, een belangstelling, die stellig uitgroeit tot liefde, en daardoor de mens, vooral de eenvoudige arbeider uit deze streek verrijkt en verheft boven de sleur van het alledaagse.

Ranke kano's schieten pijlsnel door het water: men houdt er kanowedstrijden, en ook zeilverenigingen laten zich niet onbetuigd, en het is een bont tafereel: al die blanke zeiltjes — kleurige bootjes en vrolijke mensen.

De twee zwembaden zijn er tenslotte voor wie geen bootje heeft, en ze zijn doorgaans stampvol. Het is slechts jammer, dat ze niet bepaald een sieraad van de oever betekenen, maar ze voorzien in een dringende behoefte en de jolijt viert er hoogtij en daar gaat het toch om!

Ten koste van zoveel tastbare culturele waarden mag het Zwet zo maar niet worden ingepolderd en ontwaterd. We hebben geen behoefte aan nog meer van die polders met slecht weiland en kale sloten. Het levensbelang van deze industriestreek met 60.000 inwoners eist het behoud van dit gebied als recreatieoord.

Er zijn misschien streken aan te wijzen waar méér vogels huizen en méér en zeldzamer planten staan. Maar géén van die streken ligt te midden van zo'n belangrijk bevolkingscentrum — dat haar bewoners door gebrek aan wandelwegen en terreinen zo weinig andere verpozing kan verschaffen, en

... en hoe genieten ze!

waar bovendien de meeste mensen door materiele omstandigheden zo zeer op eigen omgeving aangewezen zijn voor het opdoen van lucht, zonlicht en geluk.

Niet alleen de mate van belangrijkheid als natuurmonument moet hier den doorslag geven bij de beoordeling of inpoldering al of niet toelaatbaar is, maar vooral de niet in woorden of cijfers uit te drukken enorme hoeveelheid levensvreugde, die er aan honderden wordt bereid.

Moet ook ons nageslacht niet weten hoe het oude land tussen de meren er eens heeft uitgezien?

Ook het plassengebied van de Rijk en Twiske vallen zéér zeker onder een vernielingsban, maar bovenal m.i. het Zwet. Hier immers spreekt de bevolkingsdichtheid het sterkst een woordje mee!

Laat ons toch van de plicht bewust zijn, dit oude gebied als een groot natuurmonument en ontspanningsoord tot nut van onszelf en onze kinderen te bewaren.

Koog a. d. Zaan, April 1940.

DINGEMAN KORF.